

Klebelsberg Intézményfenntartó Központ 139022

OM azonosító: 038551

**Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola,
Speciális Szakiskola, Kollégium,
Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény**

PEDAGÓGIAI PROGRAMJA

Pedagógiai program

3. sz. melléklet

AUTIZMUS SPEKTRUMZAVARRAL ÉLŐ TANULÓKAT NEVELŐ-OKTATÓ CSOPORTOK PEDAGÓGIAI PROGRAMJA

2015

Dr. Benczéné Csorba Margit
főigazgató

MOTTÓ

„... az autizmus ellen vívott harc emberfeletti, de ha senki sem bízik benne, hogy meg tudjuk mászni a hegyet, akkor valószínűleg még fontolóra sem vesszük soha, és a segédeszközökre sem vetünk egyetlen pillantást sem. Az én filozófiám az, hogy nem mindenki jó hegymászó, de helyes felkészítéssel mindenki képes pár lépéssel többet megtenni annál, mintha nem is létezne a feladat.”

(Donna Williams)

Tartalomjegyzék

1. GYERMEKKÉP	4
2. TÖRVÉNYI HIVATKOZÁS.....	5
3. HELYZETKÉP	6
4. AUTIZMUSSAL ÉLŐ GYERMEKEK JELLEMZÉSE	7
5. PEDAGÓGIAI ALAPELVEK	8
5/1. ÁLTALÁNOS CÉLOK	8
5/2. AZ AUTIZMUSSAL ÉLŐ TANULÓK SPECIÁLIS FEJLESZTÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI.....	10
6. SPECIÁLIS ÁLTALÁNOS ISKOLAI OKTATÁS.....	11
6/1. A SPECIÁLIS ÁLTALÁNOS ISKOLAI OKTATÁS JELLEMZŐI.....	13
7. SAJÁTOSSÁGOK, SZEMÉLYI FELTÉTELEK.....	15
7/1. GYERMEKEK FELMÉRÉSE, FEJLESZTÉSE, ÉRTÉKELÉSE.....	15
8. KOMPLEX MÓDSZEREK.....	16
8/2. AZ ELA PROGRAM.....	16
8/2. A BABZSÁK FEJLESZTŐ PROGRAM	17
8/3. AZ ÉN-KÖNYV MÓDSZERE	19
8/4. A SZEMÉLYES NAPLÓ MÓDSZERE	20
9. TÁRGYI FELTÉTELEK, ESZKÖZÖK.....	21
9/1. TÉR STRUKTÚRÁLÁSA	21
9/2. TÉR-IDŐSTRUKTÚRA (NAPIREND).....	22
9/3. ÖNÁLLÓ, KÓDOS MUNKA	24
9/4. TANESZKÖZÖK, FEJLESZTŐ ESZKÖZÖK	25

1. GYERMEKKÉP

Autizmus spektrum zavarral élő tanulóink beiskolázási körzete Kaposvár, valamint Somogy megye illetve más megye területéről is veszünk fel tanulókat egyéni elbírálás alapján. Az autizmussal élők csoportjaiba a gyermekek a Pedagógiai Szakszolgálat javaslata alapján nyernek felvételt, akik rendelkeznek a BNO szerint F84 pervazív fejlődési zavar diagnózissal.

Tanulóinknál az autizmus gyakran társul egyéb problémákkal:

- tanulásban akadályozottság, értelmileg akadályozottság
- beszéd-, érzékszervi, mozgás-, egyéb fejlődési zavar
- viselkedésproblémák, pl. agresszió, autoagresszió
- szenzoros túlérzékenység vagy ingerkeresés
- epilepszia.

Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek nevelése-oktatása során minden esetben meghatározónak kell tekinteni, hogy minden más gyermekhez hasonlóan ők is fejlődő és sajátos személyiségek. Személyiségfejlődésüket azonban nagymértékben befolyásolja az autizmus, amely az egész személyiséget átható, illetve érintő fejlődési zavar, egész életen át tartó állapot. A fejlődést nagymértékben befolyásolják az egyéni tényezők. Ezek közé tartoznak a gyermek értelmi szintje, képességei, autizmusának súlyossága, járulékos problémái, személyisége, a spontán érés folyamata, családi háttere. A aktuális állapotát befolyásolja, hogy mikor ismerték fel autizmusát, részesült-e korai fejlesztésben, milyenek szocio-kulturális körülményei. Az autizmus specifikus fejlesztés során elsődleges célnak kell tekinteni a személyiségfejlődés minél harmonikusabb, sokoldalúbb támogatását, kibontakoztatását.

2. TÖRVÉNYI HIVATKOZÁS

- Az intézmény alapidokumentuma
- 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről
- A gyermekek jogairól szóló egyezmény (1991. évi LXIV. törvény)
- 1997. évi XXXI. törvény A gyermekek védelméről és jogairól
- 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról
- 1998. évi XXVI. Törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
- 19/2002. (V. 8.) OM rendelet a közoktatási intézmények elhelyezésének és kialakításának építészeti és műszaki követelményeiről
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények kötelező (minimális) eszközeiről és felszereléséről
- 2003. évi CXXV. törvény az Egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség elmozdításáról
- Autizmussal élő személyek jogi chartája (Hága, 1992.)

3. HELYZETKÉP

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulókat nevelő-oktató csoportokban az egyéni képességeknek és haladási ütemüknek megfelelően tanulnak a gyermekek, akik verbális készségeiket, illetve kommunikációs szintjüket illetően nagyon eltérőek. Minden gyermek tekintetében egyénre szabott pedagógiai munka folyik, komplex személyiségfejlesztés keretében, egyéni haladási ütemben. A fejlődés különböző területein mutatkozó elmaradások kompenzálása, fejlesztése minden esetben a gyermekek lehetőségeinek és érdekeinek figyelembevételével, a szülőkkel folyamatosan egyeztetve történik. A tanulók nyugodt, kiegyensúlyozott viselkedésének feltételeként, a viselkedésproblémák és dühkitörések megelőzésére kialakítottuk a szükségleteikhez igazodó protetikusan környezetet, amelyben megvalósul egyéni kommunikációs eszköztárak használata. A strukturált oktatáshoz adottak a tárgyi feltételek, egy helyszínhez egy tevékenységforma tartozik annak szabályrendszerével. A tanulók a legtöbb új ismeretet egyéni helyzetben sajátítják el. A szociális, kommunikációs fejlesztés nagy hangsúlyt kap egyéni, valamint társas tevékenységek keretén belül egyaránt. A gyermekeket autizmus spektrum zavarok pedagógiája szakos gyógypedagógiai tanárok fejlesztik, valamennyien több éves tapasztalattal rendelkeznek. A csoportokban a gyógypedagógusok és a gyógypedagógiai-asszisztensek team munkában, összehangoltan dolgoznak. A különböző terápiás ellátásokat megfelelő szakemberek végzik. Gyógypedagógiai módszertani intézményünkben nagyon fontosnak tartjuk a szülőkkel való együttműködést, az állandó konzultációt, hogy az iskolában megtanult készségeket, viselkedéseket tanulóink más környezetben is képesek legyenek alkalmazni. A szülők számára tanácsadást, szülősegítő szolgáltatásokat, szülői klubot biztosítunk.

4. AUTIZMUSSAL ÉLŐ GYERMEKEK JELLEMZÉSE

Az autizmus viselkedéses zavar, a normálistól eltérő viselkedések egy intervalluma jellemzi. Három kulcsfontosságú viselkedéstípust tartalmaz:

- a személy társas kapcsolatai és társas készségeinek fejlődése eltérnek a normálistól.
- a személy nem sajátítja el a kommunikáció normálisan megszokott eszközeit.
- a személy érdeklődése és aktivitása beszűkült és repetitív jellegű, ahelyett, hogy rugalmas és képzeletgazdag volna.

Az autizmussal élő személyeknél három viselkedési területen tapasztalunk minőségében eltérő fejlődést: a reciprok kommunikációban, a szociális interakciókban és a rugalmas viselkedésszervezésben. Ez adja a szindróma egységét. Az autizmus az agyműködés fejlődési zavara. A tünetek az első három év folyamán jelentkeznek. A fejlődés minden területét, a személyiség egészét érintő károsodás, amely végig kíséri az egyén teljes életét. Nem vesznek tudomást az őket körülvevő világról, saját belső világukban élnek. Ennek két kulcspontja a megszokottság és a biztonság. Ami váratlan, nem előrelátható, arra sokszor agresszívan reagálnak. Nem értik a szociális elvárásokat, nehezen alakítanak ki kapcsolatokat különféle irányba, nem észlelik megfelelően a többi ember érzését, súlyosabb esetben közömbösek az emberek iránt, úgy kezelik őket, mintha tárgyak lennének. Az autizmussal élő személyek szeretik a magányt, különösen kötődnek megszokott tárgyakhoz, ellenállnak minden változásnak, cselekvéseikben formális szertartásokat alakítanak ki, szembetűnőek a kényszermozgások is. Egyesek beszédére csak az echolália jellemző, úgy tűnik anélkül, hogy azt értenék. Hajlamosak váratlan dühkitörésekre, a beláttatás, illetve felszólítás ilyenkor hatástalan.

5. PEDAGÓGIAI ALAPELVEK

Intézményünkben célunk, hogy autizmussal élő tanulóink életminősége a lehető legjobb legyen. Életkoruknak, képességeiknek megfelelő ellátásuk, nevelésük-oktatásuk célkitűzése, hogy mások segítségére minél kevésbé szoruló független emberként tapasztalhassák meg magukat. Törekvésünk a társadalomba való minél jobb beilleszkedés, alkalmazkodás, a kommunikáció képessége, az önállóság kialakítása az egyén által elérhető legmagasabb fokon valósuljon meg.

Első lépésben egy olyan közeget kell kialakítanunk, mely a lehető legnagyobb mértékben alkalmazkodik az autizmus spektrum zavarral élő gyermek sajátos szükségleteihez. A folyamat második fázisában pedig magukat a változtatásokat is a gyermekekhez mérjük. Fontos feladatnak tekintjük, hogy rugalmasabbá és átjárhatóvá váljon a struktúra, a sikerélmények ösztönzően hassanak a gyermekekre. Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy az eredményeket nagymértékben befolyásolják a gyermek életkora, képességei, autizmusának súlyossága, járulékos problémái, személyisége, családi háttere stb. A tanulók nevelés-oktatását minden esetben az egyéni képességek felmérése (formális és informális felmérések) után, a fejlesztési céloknak megfelelően kell megvalósítani.

5/1. ÁLTALÁNOS CÉLOK

Fő cél a hiányzó funkciók, készségek és ismeretek pótlólagos kialakítása. A fejlesztés alapvető céljai közé tartozik, hogy a szociális- kommunikációs deficit minél kisebb legyen. A célok között prioritást kap az önállósági/önellátási és szabadidős készségek fejlesztése, mivel az autizmussal élő személyek számára a célvezérelt viselkedések kivitelezése nagy problémát jelent. A fogyatékoság széles spektruma, az egyenetlen fejlődés, valamint a változatos tünetek miatt nem lehet olyan programot összeállítani, amely minden autizmussal élő gyermek számára megfelelne. A tanulók megfigyelésére, a szakértői véleményekre, a jelen állapot felmérésére, a gyermekekkel foglalkozó gyermekpszichiáterek, pszichológusok, gyógypedagógusok, terapeuták, szülők információira építve kell összeállítani a komplex egyéni képességekre fejlesztési tervet, melyet három havonta szükséges felülvizsgálni.

Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek számára általában nem érthető, hogy mire számíthatnak a következő pillanatban. Ezt számukra a környezet bejósolhatóságával és érthetőségével lehet feloldani, a tanulók számára beláthatóvá, bejósolhatóvá kell tenni a napot. A kiszámíthatóság nem csupán az események előreláthatóságát jelenti, hanem a terapeuták, pedagógusok következetes viselkedését is.

Az érzelmi biztonság megteremtésében az egyik legfontosabb, leghatékonyabb szerepe a vizuális támogatásnak van. Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek számára sokkal többet jelent a tárgyakban, képekben, feliratokban nyújtott információ, mint a verbális közlések. Autizmussal élő személyek számára nehézséget okoz a cselekvések megtervezése, kivitelezése, ezért jól érthető, konkrét egyénre szabott vizuális segítséget kell terveznünk számukra.

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulók nevelése-oktatása során fő célkitűzéseink:

- az egyén által elérhető legnagyobb fokú szociális adaptáció, valamint az önállóság feltételeinek megteremtése; a szociális, kommunikációs, valamint kognitív funkciók hiányának specifikus módszerekkel való kompenzálása, fejlesztése
- támogató eszközök egyéni képességekhez igazodó, az egyén lehetőségeihez képesti leghatékonyabb alkalmazása
- társadalmi élet szabályaihoz alkalmazkodó, adaptív viselkedési készségek kialakítása, közösségbe való beilleszkedés elősegítése
- önállóság, önellátás az egyén által elérhető legmagasabb fokon
- egyéni képességek kibontakoztatása, erős területek elmélyítése, a későbbi munkavégzésre való felkészítés.

5/2. AZ AUTIZMUSSAL ÉLŐ TANULÓK SPECIÁLIS FEJLESZTÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI

1. Autizmus spektrum zavarral élők esetében a fejlesztés tervezése a mért fejlettségi kor, az intelligencia szintje, a kommunikációs színvonal, a szociális alkalmazkodás alapján történik. Rendkívül fontos az egyénhez igazodó módon történő fejlesztés, a fejlődés erre alkalmas eszközzel (pl. fejlődési kérdőív) való folyamatos követésével.
2. Protetikus környezet és eszköztár kialakítása.
3. Vizuálisan segített kommunikációs rendszer kialakítása.
4. A tanítási helyzetek szociális vonatkozásainak elfogadása, megértése fontos tanítási feladat.
5. A fejlesztés folyamán konkrét, megtapasztalható szituációkat érdemes teremteni, valamint lehetőleg mindent abban a kontextusban tanítani, ahol valójában alkalmazzuk azokat.
6. A változásokat fokozatosan, az egyén számára érthető szimbólumszinten mindig előre jelezve vezethetjük be.
7. A fejlesztés során csak azokra az ismeretekre, készségekre építhetünk, melyeket a gyermek folyamatosan gyakorolt.
8. A készségek, ismeretek folyamatos szinten tartása nélkülözhetetlen.
9. A fejlesztés során minden esetben a meglévő tudást bővítjük egyetlen mozzanattal.
10. A viselkedésproblémák kezelésében alapvető a kognitív viselkedésterápia módszereinek alkalmazás.
11. Egyéni motivációs és jutalmazási rendszer kialakítása.

6. SPECIÁLIS ÁLTALÁNOS ISKOLAI OKTATÁS

A speciális általános iskolai oktatás célja, hogy az autizmus spektrum zavarral élő tanulók felnőttkorukra elérjék a lehető legmagasabb alkalmazkodási küszöböt, magas szinten használják a szükséges támogató eszközöket (napirend, folyamatábra, alternatív kommunikációs eszközök). Gyógypedagógia módszertani intézményünk nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a tanulók rugalmasan vegyenek részt intézményünk életében. A speciális csoport tantermébe bármikor biztonságosan visszavonulhatnak a tanulók.

A fejlesztés fő területei:

- **Szociális készségek fejlesztése**
 - adaptív viselkedés
 - szelektív kapcsolatok
 - kapcsolat gyermekekkel
 - kapcsolat felnőttekkel
 - szabadidős tevékenységek

- **Kommunikációs készségek fejlesztése**
 - preverbális készségek
 - beszédértés, irányíthatóság
 - beszédhasználat, metakommunikáció
 - augmentatív-alternatív kommunikáció, vagyis AAK

- **Tájékozódás**
 - tájékozódás időben, térben, emberi viszonylatokban

- **Önkiszolgálás**
 - étkezés
 - öltözködés
 - önápolás
 - háztartási készségek

- **Munkavégzés**
 - strukturált vizuálisan kódolt önálló munka;
 - kézimunka
 - házimunka

- **Kognitív készségek fejlesztése**
 - egyeztetés
 - válogatás
 - soralkotás
 - figyelem
 - emlékezet
 - percepció
 - érdeklődés
 - analízis-szintézis
 - ok-okozati összefüggések
 - következtetések

- **Akadémikus készségek fejlesztése**
 - számolás-mérés előkészítése, számolás-mérés elemei, matematika
 - olvasás-írás előkészítése, olvasás-írás elemei, magyar nyelv és irodalom
 - beszédfejlesztés –és környezetismeret, környezetismeret, természetismeret

- **Mozgás**
 - utánpótlás
 - nagymozgás
 - finommozgás
 - testi tudatosság

6/1. A SPECIÁLIS ÁLTALÁNOS ISKOLAI OKTATÁS JELLEMZŐI

Célok:

- az egyéni képességek felmérése, az egyénre szabott fejlesztési módszerek és eszközök használata a megfelelő tér kialakításával valamint időbeosztással történik, a mindezekhez személyi és tárgyi feltételek előteremtése nélkülözhetetlen
- speciális motiváló háló kiépítése
- a gyermek képességéhez mért, számára hasznossá tehető ismeretek közlése a augmentatív eszközök felhasználásával
- a szokásrend kialakítása viselkedéskezeléssel
- a környezethez való alkalmazkodás legmagasabb fokának eléréséhez nélkülözhetetlen feltételek biztosítása.

Az autizmus specifikus ellátást a TEACCH, a PECS, valamint a SPELL filozófiájára alapozzuk.

A SPELL-féle megközelítés

A SPELL mozaikszó, a Struktúra, Pozitív szemlélet, Empátia, Alacsony ingerszint, Kapcsolatok szavak angol kezdőbetűiből tevődik össze. A Struktúra előmozdítja, hogy az autizmussal élő gyermek előre lássa a rá váró eseményeket, áttekinthető, szervezett oktatási környezetet biztosít, biztonságban érzi magát. A Pozitív megközelítés, elvárások lényege, hogy a tanuló önbizalma, önértékelése fejlődjön. Az Empátia azért fontos a gyógypedagógiai tanár részéről, hogy a világot képes legyen a gyerek szemszögéből nézni, mivel az autizmussal élő gyermek nem képes a világot más szemszögéből látni, csak a sajátjából. Az Alacsony ingerszint megkíméli a tanulót a felesleges, zavaró ingerektől.

A TEACCH módszer

A TEACCH mozaikszó, melynek jelentése: tanítás és fejlesztés autizmussal élő és kommunikációjukban sérült gyermekek számára.

Alapgondolatai:

- az egyéni oktatás
- együttműködés a szülőkkel
- egyéni haladási ütem alapján egyéni fejlesztési helyzetek
- strukturált oktatás
- készségfejlesztés
- a fejlesztésre szoruló készségek azonosítása a távlat élethelyzeteket figyelembe véve
- kognitív és viselkedésterápia, mely azon a felismerésen alapul, hogy a viselkedésproblémák mögött a percepció és megértés zavarai állnak

Gyógypedagógiai módszertani intézményünkben minden gyógypedagógus célja, hogy a gyermekeket minél magasabb szintű önállóságra és környezetéhez való alkalmazkodásra tanítsa iskolán kívül környezetben is.

PECS

A PECS (Kommunikációs Rendszer Képek Cseréjével) program társas interakciókban jól használható, rugalmas kommunikációt igyekszik kialakítani alternatív-augmentatív eszközöket alkalmazva. Könnyen használható eszköz (tárgyak, vagy azok darabjai; képek számítógépes programokból, internetes adatbázisokból; magunk által készített, vagy újságokból vett fotók; egyszerű vonalrajzok; olvasni tudó gyermekek számára feliratok) melynek segítségével az autizmussal élő tanuló önállóan közölheti kívánságait környezete bármely tagjával, előmozdítja a beszélt nyelvi fejlődést, elősegíti a gyermek társas kapcsolatait.

7. SAJÁTOSSÁGOK, SZEMÉLYI FELTÉTELEK

Csoportonként a törvényi előírásoknak megfelelő a gyermeklétszám. A gyermekek képességeitől, viselkedésproblémáiktól, önállóságuk mértékétől függően 6-8 gyermek van egy-egy csoportban. Egy időben a gyermekek állapotától és létszámától függően legalább 2 speciálisan képzett szakember/segítő (1 fő gyógypedagógiai tanár autizmus specifikus végzettséggel, 1 fő gyógypedagógiai asszisztens több éves gyakorlattal) tartózkodik a csoportokban, team munkában, mindenben egyeztetve végzik tevékenységüket.

7/1. GYERMEKEK FELMÉRÉSE, FEJLESZTÉSE, ÉRTÉKELÉSE

A tanulók felmérése a Nottingham Southerland House School munkatársai által kidolgozott, az Autizmus Kutatócsoport átdolgozásában és fordításában magyarul is olvasható Fejlődési kérdőív segítségével, valamint az egyéni haladási ütem figyelembevételével gyógypedagógiai megfigyeléssel történik. A szülőkkel való konzultációt intézményünkben ebben az esetben is rendkívül fontosnak tartjuk. A fejlesztési célok meghatározásánál a TEACCH program által javasolt hierarchiát vesszük figyelembe. Elsődlegesen az autizmussal élő személy biztonságát közvetlenül veszélyeztető viselkedéseket, valamint a családdal való együttélést lehetetlenné tevő viselkedéseket kezeljük. Olyan viselkedéseket, készségeket, ismereteket kell megtanítanunk, melyek elősegítik a beilleszkedést a szűkebb-tágabb környezetbe, valamint javítják az életminőséget.

A tanulók teljesítményét a gyógypedagógusok a csoport többi tanárával egyeztetve, munkaközösségi-értekezlet, nevelési értekezlet keretében értékelik. Abban az esetben, ha a tanuló teljesítménye, fejlődése nem megfelelő ütemben zajlik, a csoport vezetője megvizsgálja a fejlesztési célokat, alkalmazott módszereket, eljárásokat, technikákat, majd a munkaközösségi és nevelési értekezleten javaslatot tesz a további teendőkkel, változtatásokkal kapcsolatban.

8. KOMPLEX MÓDSZEREK

A szociális-kommunikációs készségek fejlesztésének komplex módszereivel (ELA Program, Babzsák Fejlesztő Program, ÉN-KÖNYV módszere, Személyes Napló módszere) hatékonyan, eredményesen tudjuk fejleszteni az autizmus spektrum zavarral élő tanulókat. Az egyénre szabott fejlesztés, az egyéni haladási ütem figyelembe vétele ebben az esetben is elsődleges szempont.

8/2. AZ ELA PROGRAM

A mindennapi tevékenységek módszeresen kidolgozott fényképsorozat, mely a nyelvi zavarokkal küzdő személyek felmérésére, valamint terápiás célokra is alkalmas eszköz.

A fotók a következő helyzettípusok valamelyikébe sorolhatók:

- a kép egy aktivitást mutat, melyet egy személy végez
- a fénykép kettő vagy három személyt ábrázol, akik ugyanazt a tevékenységet végzik; vagy más, önálló aktivitást végeznek; vagy az egyik szereplő kapcsolatba lép a másikkal
- olyan helyzetet mutat, amelyben a család valamilyen közös aktivitást végez; vagy a család minden tagja mást csinál.

A három sorozat ugyanolyan elvek alapján van felépítve, de a sorozatot kisebb csomagokra bontották tartalmuk és alkalmazási területük szerint:

- az első sorozat fotóin alapvető napi tevékenységek vannak, illetve társas kapcsolatok is megfigyelhetőek (egy-egy igét két illetve négy kép is ábrázol, az ugyanolyan cselekvést több ember is bemutatja; az egyén érdeklődésének függvényében tudjuk kiválasztani a megfelelő személyt ábrázoló fényképet; az általánosítással kapcsolatos készségek fejlesztésére is alkalmas)
- a második sorozat képein is az egyes aktivitásokat több személy mutatja be, de ebben a személy mellett már a tárgy is változhat; a fényképen lévő egyén egy tárggyal több aktivitást is mutat; ugyanaz a cselekvés más-más tárggyal történik; egy aktivitást minden, az adott képen látható szereplő bemutat

- a harmadik sorozat leginkább képsorozatokból áll (pl. bevásárlás), az egyes cselekvéssorok 3-15 fotóból állnak.

Feladattípusok: spontán mondatprodukción, szókeresés-igék, mondatalkotás kulcs/ingerszavakból, mondat-kiegészítés, történet-kiegészítés, nyitott auditív mondatmegértés vagy mondatolvasás- megértés, szövegprodukción, beszédaktusok, képelrendezés, döntési feladatok, Cloze-eljárás, mondatismétlés, mindennapi tevékenységek önsegélyező oktatása.

A feladattípusok jól alkalmazhatóak autizmus spektrum zavarral élő személyek nevelése-oktatása során. A feladatok megfelelőek a beszédértés, beszédhasználat fejlesztésére; elősegítsek egy adott esemény egymást követő lépéseinek felismerését; a passzív szókincs egy részét aktívvá tegyék; előmozdítsák a mindennapi élet során előforduló beszédaktusok begyakorlását.

Az ELA fényképeinek felhasználásával a következő területek fejlődését segíthetjük elő:

- általánosítás korlátozott képessége
- más személyek mentális állapotainak azonosítása
- saját élmények megosztása
- önkontroll
- látható tulajdonságok azonosítása.

8/2. A BABZSÁK FEJLESZTŐ PROGRAM

A szociális-kommunikációs fejlesztő foglalkozás (babzsák program) célja az autizmussal élő személyek szociális, kommunikációs készségeinek felmérése és fejlesztése, kiemelten a társakkal való interakción, a szociális figyelem, a verbális és nonverbális kommunikációs eszközök használata és megértése terén.

A Babzsák Fejlesztő Program célja:

- az autizmus spektrum zavarral élő tanuló képes legyen elfogadni a csoportos cselekvési szituációt
- legyen képes ebben a helyzetben feladatok megoldására, aktivitásra, játék- és viselkedési szabályok betartására
- a csoportos szituációban végzett tevékenységek adjanak lehetőséget a szociális-kommunikációs készségek célzott fejlesztésére
- a játékban résztvevők a lehetőségekhez képest legyenek motiváltak, érezzék magukat jól.

A foglalkozások nagy értéke, hogy a fejlesztés egy időben két dimenzióban valósul meg. Egyrészt maga a csoportos szituáció a fejlesztési lehetőségek forrása, valamint a játékok tartalma is a szociális, kommunikációs készségek fejlesztését célozza.

Fejlesztési feladatok:

- preverbális készségek tanítása (közös tárgyra irányított figyelem, mutató használata a szociális kommunikációban)
- a kommunikációs eszközök funkcionális használatának tanítása (beszéd, metakommunikáció, alternatív kommunikáció)
- alapvető szociális-kommunikációs alapozó és kognitív készségek fejlesztése (figyelem, várakozás, sorakerülés, kivárás, testi közelség, testkontaktus elviselése)
- eszközök: babzsákok, képek, kártyák.

A foglalkozások típusai:

- adogatós játékok, egyszerű motoros szintű társas feladatok
- verbális kommunikációt és szövegértést igénylő szituációs és egyéb játékok
- dramatikus játékok, helyzetgyakorlatok
- csoporthelyzetek, beszélgetés, tematikus csoportok
- zenei interakció.

8/3. AZ ÉN-KÖNYV MÓDSZERE

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulók számára általában nehézséget jelent a társas szituációk megélése, az emberi viszonyok, kapcsolatok meglátása, a különféle változások elviselése. Segítséget igényelnek a társadalom íratlan szabályainak megértésében, betartásában. Önértékelésük sokszor irreális, kudarcaikat nem tudják feldolgozni. Társas kapcsolataik, élményeik megértése gyakran probléma számukra. Mindezeknek a leküzdéséhez nagy segítség számukra az Én-könyv, melyben összegyűjthetjük és közösen feldolgozhatjuk az autizmus spektrum zavarral élő személy társas kapcsolati, kommunikációs, valamint egyéb személyes élményeit. Az Én-könyv egyedi, egyénre szabott, az adott tanulóról szól. Folyamatosan bővíthető, aktualizálható, a különféle változások jól követhetőek segítségével. Tartalmazza az autizmussal élő személy tulajdonságait, élettörténetét, életének legfontosabb állomásait, történéseit, színtereit.

Az Én-könyv témái:

- személyes adatok; külső, belső tulajdonságok; családtagokra vonatkozó adatok; családi viszonyok, rokon kapcsolatok; ismerősök köre; lakhelyre vonatkozó adatok; intézményre vonatkozó adatok; mindennapi tevékenységek; nem megszokott események
- kedvelt, nem kedvelt tevékenységek, dolgok; kellemes, nem kellemes időtöltések; önállóan és segítséggel végzett tevékenységek
- érzelmi reakciók, valamint a hozzájuk kapcsolódó viselkedési alternatívák megfogalmazása
- információk; stratégia kidolgozása a nemkívánatos viselkedés megváltoztatására; mások viselkedésének elemzése; események és esetleges következményei; társadalmi elvárások, íratlan szabályok; illemszabályok
- önértékelés; mások külső, belső tulajdonságai; az emberekhez való viszony; érzelmek megjelenítése, azonosítása; események, élmények feldolgozása; a külvilágból felé áradó jelentéstartalmak feldolgozása; szenzoros ingerekhez kapcsolódó tapasztalatok feldolgozása; nem mindennapi események; szociális rutinok.

8/4. A SZEMÉLYES NAPLÓ MÓDSZERE

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulók élményeiket nem tudják másokkal megosztani, a velük történt események felidézése általában nehézség számukra. Vizuális támpontra van szükségük ahhoz, hogy megértsék miről is beszél kommunikációs partnerük. Gyakran nem a pozitív, hanem a negatív élményekre emlékeznek vissza. A Napló módszerével életük, történéseik, eseményeik, bejósolhatóbbá, kiszámíthatóbbá válnak. Követhető az idő múlása, valamint a sorrendiség felidézése. Előre jelezhetjük a tanuló által várt aktivitásokat, rendkívüli eseményeket. A Napló vezetése, stílusa, külalakja, szimbólumszintje egyedi. Személyes, sokszor bizalmas információkat tartalmaz. A sikeres használat kulcsa a napló rendszeres, folyamatos vezetése.

A Napló tartalmazhatja:

- az aznapi dátumot
- a nap lényeges eseményeit
- információt az elmúlt napokról
- várt, vagy nem várt eseményeket
- kellemes, vagy kellemetlen dolgokat.

9. TÁRGYI FELTÉTELEK, ESZKÖZÖK

Autizmussal élők személyek számára a környezetet térben és időben strukturálni kell, a tanulók így információt kapnak arról, hogy mit, hol, mikor, milyen sorrendben tegyenek. A tevékenységek szimbolizálására a gyermekek szimbólumszintjének megfelelő vizuális eszközöket, különféle információhordozókat használunk (valódi tárgyat, kicsinyített tárgyat, fotót, képet, piktogramot). A szimbólumpár egyikét az adott tevékenység helyszínén helyezzük el, megmutatva annak helyszínét, a másikat a tanulók napirendjén. A munkarend és a munkaszervezés megmutatja, hogy mennyi ideig tart a tevékenység és hogyan, milyen sorrendben kell elvégezni a feladatokat. A struktúra a gyermekek számára is átláthatóbb, nyugodt, kiegyensúlyozott háttérrel biztosít.

9/1. TÉR STRUKTÚRÁLÁSA

Az autizmus sajátosságaiból adódik, hogy nagy jelentőséggel bír a speciális térszervezés, melynek első lépése a terem elrendezése, mivel mindennek meghatározott helyen kell lennie. A tanulók biztonságérzetét a számukra fontos tájékoztató pontok kialakításával lehet elérni.

Intézményünkben az autizmussal élő tanulók nevelése-oktatása az alábbi színtereken valósul meg:

- csoportszoba
- egyéni foglalkoztatók
- játék-szabadidő terület
- ebédlő
- wc-mosdó
- tornaszoba, tornaterem
- zárt udvar, játszótér.

Autizmus spektrum zavarral élő tanulóink néhány rendezvényen, ünnepségen, kiránduláson más sajátos nevelési igényű gyermekekkel közösen vesznek részt, itt fontos szempont a fokozatos hozzászoktatás. Intézményünkhöz zárt udvar, játszótér tartozik, ahol gyermekeink szabadon mozoghatnak, irányítással tevékenykedhetnek, ismerkedhetnek a természeti környezettel. A terek kialakításánál fontos szempont volt a biztonság, a szenzoros védelem. A szekrényeket, polcokat, asztalokat, székeket úgy vásároltuk, hogy a felületek jól kezelhetőek, tisztán tarthatóak legyenek. Nélkülözhetetlen az is, hogy elegendő tér legyen a mozgáshoz és az elkülönüléshez.

9/2. TÉR-IDŐSTRUKTÚRA (NAPIREND)

A napirend az események előreláthatóságának, a dolgok időben egymás után következtetésének olyan kódrendszere, amelynek követnie kell az autizmus spektrum zavarral élő tanuló képességszintjét. Segíti az információközlést, a tájékozódást.

Főbb jellegzetességek:

- alkalmazhatóság
- életszerűség
- maximális információtartalom, kevés zavaró jelzés
- következetességet igényel
- a folyamat a tanítási szakasztól az önálló használaton át az önálló tevékenységtervezésig, időbeosztásig tart
- alapvető rugalmasságra, változások elfogadására irányuló tanításnak is teret ad.

Alapelvek:

1. Tárgyi szint

Amennyiben az autizmussal élő gyermek számára érthető, hogy bizonyos tárgyak (pohár) egyes tevékenységekhez kapcsolhatóak, ajánlott ezen tárgyak tudatos használata a tevékenységek előrejelzésére. Eleinte a gyermek a napirendjén elhelyezett tárgyat a jelzett cselekvés, tevékenység folyamán használja is (pl. iszik a pohárból).

A tárgyas napirend bevezetésének fázisai:

- főbb pontok (étkezések)
- bővítés (étkezés előtt kézmosás, játék, séta)
- délelőtti részletes program
- egész napos program
- otthoni napirend.

Elhelyezés iránya: horizontális, vertikális.

2. Képek szintje

Amennyiben a gyermek a képeket felismeri, napirendje lehet tárgyképes, cselekvésképes, melyen az adott tevékenység szóképe is szerepel. Fontos, hogy a képek valóban információkat hordozzanak, s ne „kondicionálásos” tanulásról legyen szó.

A képes napirend bevezetésének fázisai:

- főbb pontok (étkezések)
- bővítés (étkezés előtt kézmosás, játék, séta)
- délelőtti részletes program
- egész napos program
- otthoni napirend.

Elhelyezés iránya: vertikális.

3. Szóképek szintje

A használat lehetséges módjai:

- képes napirendről a kép leválasztása
- önálló szókép a napirendi táblán
- névjegykártyatartós hordozható napirend.

Elhelyezés: tevékenységek iránya minden esetben vertikális.

9/3. ÖNÁLLÓ, KÓDOS MUNKA

Az önállóság kialakulása fejlődési, tanulási folyamat eredménye. Az önállóság növelésének egyik fontos eszköze a strukturált munka. A „kódos munka” során a különféle műveleteket részekre bontva tanulják meg a gyermekek, s a már megtanult készségeik felhasználásával, feladatokat megoldva készülnek fel a tényleges munkavégzésre. Az önálló munka célja a munkaviselkedés kialakítása, a munkafolyamatok alapjainak elsajátítása, az önálló, vagy minimális vizuális irányítással végzett munkára, önellátásra való felkészítés.

A munkaszervezés részei a különböző tevékenységek közös elemeinek felismerése, a munkaterület szervezése, a folyamatok részletekre bontásával érthető folyamatábrák, leírások készítése.

Alapelvek:

- a munkafolyamat jól felismerhető és elkülönített részfeladatokból álljon
- a folyamat legyen jól szervezett, mindennek legyen kijelölt helye
- a készterméket nem szabad újra szétszedni
- be kell építeni a folyamatba az önellenőrzést (mérés, összehasonlítás)
- a munka álljon életszerű tevékenységtípusokból, de mindig az egyéni képességeket figyelembe véve
- a folyamatára tartalmazzon alternatívákat.

Tanítás folyamata:

- jutalmazás és segítségadás leépítése
- közép és hosszú távú feladatok tervezése.

A kódos munka technikai eszközei:

- dobozok az azonosító kártyákkal
- alaplapok és folyamatábrák
- munkaasztal tépőzárral
- polc az azonosító kártyák elhelyezésére szolgáló tépőzárral
- feladathoz használt anyagok, tárgyak.

A kódos munka fázisai:

- azonosító kártya levétele az asztalról
- azonosítás a dobozon található másik kártya alapján
- doboz elvétele
- dobozban lévő feladat megoldása folyamatára segítségével és alaplappal
- doboz visszahelyezése.

Alapelvek:

A munkafolyamat mindig a valóságot kell hogy modellezze. Minden esetben kerülni kell felesleges, önmagáért való munkavégzést. A munkavégzés legyen önálló, ha lehet a keletkezett terméket hasznosítsuk. Munkatípusok pl.: válogatás, szortírozás, fűzés, párosítás, tűzés, borítékolás, pecsételés, csavarozás, összeszerelés, feladatlapok kitöltése. A feladatok a gyermek fejlődésével változnak.

9/4. TANESZKÖZÖK, FEJLESZTŐ ESZKÖZÖK

Intézményünkben a legtöbb taneszközt, fejlesztő eszközt pályázati forrásból tudjuk finanszírozni. A hatékony, eredményes fejlesztéshez nélkülözhetetlen eszközök: fényképezőgép, számítógép, nyomtató, lamináló gép, lamináló fólia, fénymásoló, televízió, DVD, CD lejátszó, saját készítésű egyedi taneszközök (napirendek, én-könyv, napló, folyamatábrák, kommunikációs eszközök, strukturált feladatok, adaptált tanulási feladatok, zsetongyűjtők), megvásárolható taneszközök, megvásárolható tankönyvek, különféle jutalmak. A taneszközök esetében nagyon fontos szempont a biztonság és a tartósság. Lényeges, hogy ne tartalmazzanak felesleges díszítéseket, ábrákat, egyértelmű vizuális támpontokat tartalmazzanak. A tanulók nagy része öltözködésnél, kézmosásnál, terítésnél, valamint egyéb feladataikban folyamatábrákat használnak, melyek ugyancsak megkönnyítik mindennapjaikat. Kulcsfontosságúnak tartom a viselkedési tréning, valamint a következetes szabályok alkalmazását.

Lista olyan játékokról, eszközökről, melyek véleményem szerint nagyon népszerűek az autizmus spektrum zavarral élő tanulók körében (fejlesztési területenként).

a.) Nagymozgásos játékok:

mérleghinta, mászóka, labda, homokozó, ugráló labda

b.) Látványukban érdekes játékok:

buborékfújó, Montessori játékok, formaegyeztető, puzzle, DUPLO, LEGO, apró játékok (pl. állatok), képes lottó, színes könyvek

c.) Szabadidős tevékenységek:

úszás, sétálás, zenélés, éneklés, számítógépezés, kerékpározás, olvasás, képnézegetés, buszozás, vonatozás, homokozás, rajzolás, színezés, fogócskázás

d.) Számítógépes programok:

kicsiknek való programok; szókincsfejlesztő programok; tényeket, adatokat tartalmazó programok; szám-és mennyiségfogalmat fejlesztő feladatok

e.) Társasjátékok:

Képes lottó játékok, Ki nevet a végén, Figurix, Colorama, Színvilág